

зrabілі музыкантаў С. Нісневіч, Н. Юдзеніч, Сізко, Г. Куляшова, Т. Дубкова, Г. Глушчанка, К. Сцепанцэвіч, Т. Шчарбакова, І. Назіна, Р. Аладава, Л. Сцяпура, В. Савіцкая, А. Друкт, Р. Сергійка, Т. Ляшчэня, Т. Шчэрба, В. Антаневіч, А. Смагін, Н. Ючанка, Т. Дзядзюля, Э. Алейнікава, А. Карпілава і інш. Выдадзены працы пра творчасць бел. кампазітараў, выканаўцаў і муз. калектываў (І. і С. Нісневічы, Л. Мухарынская, Куляшова, Дубкова, І. Зубрыч, А. Ракава, Дз. Жураўлёў, Н. Калесніківа, Л. Аўэрбах), бібліяграф. даведнікі «Кампазітары Савецкай Беларусі» (1966) і «Саюз кампазітараў БССР» (1978) Жураўлёва, «Кампазітары Беларусі» Т. Мдывані і Сергійка (1997). З 1970 выходзіць шматтомнае навуц. выданне бел. фальклору «Беларуская народная творчасць». З 1980-х г. распрацоўваецца праблематыка муз. культуры Беларусі ад старажытнасці да 19 ст., даследуецца царк. музыка Беларусі [Л. Касцюкавец, В. Дадзіёмава, В. Пракапішча (Масленікава), А. Капілаў, А. Ахвердава, Т. Ліхач, У. Неўдач]. Узбагацілася тэарэт. л-ра па праблемах нар. музыкі (Г. Цітовіч, В. Ялатаў, Мухарынская, З. Мажэйка, Т. Якіменка, Т. Варфаламеева), ствараецца вучэбная л-ра па бел. музыцы і бел. нар. творчасці для муз. навуч. устаноў розных узроўняў. Развіваецца эстэт. праблематыка (А. Ладыгіна), даследуюцца пытанні тэорыі опернага (Куляшова) і сімф. (Дубкова) жанраў, гукавышыннай арганізацыі сучаснай музыкі (Сергійка). Распрацоўваюцца гісторыка-тэарэт. праблемы рас., сав., замежнай музыкі (Глушчанка, Шчарбакова, Друкт, М. Шыманскі, Мдывані, Б. Златавярхоўнікаў, Н. Сцяпанская, А. Гарахавік, К. Дулава і інш.), муз. сацыялогіі, адукацыі, псіхалогіі, метадыкі выкладання, выканальніцкага майстэрства. Бел. музыкантаў удзельнічаюць у муз. жыцці Беларусі, вядуць муз.-асв. працу, займаюцца крытычнай дзейнасцю, выступаюць у перыяд друку, на тэлебачанні і радыё, з 1990-х г. удзельнічаюць у міжнар. канферэнцыях і сімпозіумах, супрацоўнічаюць у замежных энцыклапедычных выданнях і інш.

Літ.: Серов А. Н. Музыка, музыкальная наука, музыкальная педагогіка // Серов А. Н. Избр. статьи. М., 1957. Т. 2; Глєбов Игорь [Асафьев Б. В.]. Теория музыкально-исторического процесса, как основа музыкально-исторического знания // Задачи и методы изучения искусств. Пг., 1924; Рыжкин И., Мазель Л. Очерки по истории теоретического музыковедения. Вып. 1—2. М.; Л., 1934—39; Цуккерман В. О теоретическом музыковедении // Цуккерман В. Музыкально-теоретические очерки и этюды. М., 1970; Музыканаўства // Гісторыя беларускай савецкай музыкі. Мн., 1971; Дубкова Т. А. Некаторыя пытанні развіцця беларускай эстэтыкі і музычнай крытыкі // Музыка нашых дзён. Мн., 1974; Методологічныя праблемы музыковедения. М., 1987; Беларуская музыка 1960—1980 гг. Гл. 4. Мн., 1997; Беларуская этномузыкалогія: Очерки истории (XIX—XX

вв.). Мн., 1997; Гл. таксама літ. пры арт. Этномузыкалогія. Р. М. Аладава, Г. С. Глушчанка.

«МУЗЫКАЛЬНАЯ АКАДЕМІЯ», што-квартальны музычны навуц.-тэарэт. і крытыка-публіцыстычны часопіс. Выдаецца з 1933 у Маскве на рус. мове, да 1992 наз. «Советская музыка». Асвятляе падзеі муз. культуры Расіі і замежных краін. Мае рубрыкі: «Духовная культура Айчыны», «Спадчына», «Пра музыку, пра сябе», «Па гарадах Расіі», «На скрыжаванні мастацтваў», «Гістарычныя эцюды», «За рубяжом» і інш. Змяшчае праблемныя навуц.-тэарэт. матэрыялы, дыскусійныя артыкулы, пераклады, рэдкія і архіўныя дакументы, звесткі пра творчасць кампазітараў, фестывалі, конкурсы, прэм'еры, нотныя і муз.-бібліяграф. выданні і інш. У розныя гады ў часопісе друкаваліся бел. кампазітары: Г. Вагнер, Г. Гарэлава, У. Дарохін, С. Картэс, В. Кузняцоў, І. Лучанок, Р. Пукст, Ю. Семаняка, Я. Цікошкі, Л. Шлег, М. Шчаглоў, музыкантаў Р. Аладава, Т. Дубкова, І. Зубрыч, А. Ладыгіна, З. Мажэйка, Т. Мдывані, Л. Мухарынская, І. Назіна, І. Нісневіч, А. Ракава, К. Сцепанцэвіч, Т. Шчарбакова, Н. Юдзеніч і інш. Т. А. Цітова.

«МУЗЫКАЛЬНАЯ ЖЫЗНЬ», музычны крытыка-публіцыстычны ілюстраваны часопіс. Выдаецца з 1957 у Маскве на рус. мове 2 разы на месяц. Разлічаны на аматараў музыкі і самалз. музыкантаў. Змяшчае матэрыялы па эстэт. праблемах муз. мастацтва, гутаркі аб творах класічнай і сучаснай музыкі, інтэрв'ю з вядомымі муз. дзеячамі і выканаўцамі, іх творчыя партрэты, рэцэнзіі на канцэрты і муз. спектаклі, водгукі на новыя кнігі, ноты, грампласткіні, песні і інстр. творы рас. і інш., у тл. бел., кампазітараў, папулярныя творы муз. класікі. У часопісе асвятляецца развіццё бел. муз. культуры, дзейнасць навуц. і культ. устаноў (№ 20 за 1982 прысвечаны музыцы Беларусі). На яго старонках выступалі бел. кампазітары і музыкантаў Р. Аладава, Э. Алейнікава, У. Алоўнікаў, В. Антаневіч, Г. Глушчанка, Т. Дубкова, І. Зубрыч, І. Лучанок, Л. Мухарынская, І. Нісневіч, Р. Сергійка, В. Сізко, Б. Смольскі, Л. Сцяпура, Г. Цітовіч, Т. Шчарбакова і інш. Т. А. Шчарбакова.

МУЗЫЧНА-ЭТНАГРАФІЧНАЯ КАМІСІЯ, грамадска-навуковая арганізацыя, якая вывучала муз. фальклор народаў Расіі. Існавала ў 1901—21. Засн. М. Янчуком (адзельна кіраўнік) пры этнагр. адзеле Л.-ва аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі пры Маскоўскім ун-це. У рабоце камісіі ўдзельнічалі М. Рымскі-Корсакаў, С. Танееў, Дз. Аракішвілі, А. Грачанаінаў, М. Іпалітаў-Іванаў, А. Кастальскі, Я. Лініна, А. Лістападаў, М. Лысенка, М. Пятніцкі, Б. Яворскі і інш. Наладжвала песенныя экспедыцыі, рэгулярныя публічныя этнагр. канцэрты (выконваліся і бел. песні), выдавала «Працы...» (1906, 1907, 1911, 1912). Фалькларыстычную дзейнасць спалучала з грамадска-асвет-

най (арганізацыя хар. гурткоў для рабочых, Нар. кансерваторыі, 1906; Муз. вучылішча пад кіраўніцтвам А. Маслава, час. «Музыка і жыццё», 1908—12). Пастаянна цікавілася лёсам бел. нар. музыкі: заахвочвала збіральніцаў фальклору, рэцэнзавала песенныя зборнікі (у тл. вып. «Беларускага зборніка» Е. Раманава, 1910), стымулявала стварэнне апрацовак бел. нар. песень, публікавала іх у сваіх «Працах». Сабрала каля 700 бел. напеваў; з 1909 дапамагала муз. матэрыяламі арганізатарам бел. канцэртаў у Вільні. На аснове камісіі створана этнагр. секцыя Дзярж. ін-та муз. навукі.

Літ.: Янчук Н. А. Записка об изучении народной песни и музыки и о деятельности Московской музыкально-этнографической комиссии. М., 1905; Нісневіч С. Да гісторыі збірання, вивучэння і выкарыстання беларускіх народных напеваў // Музыка нашых дзён. Мн., 1971. Л. С. Мухарынская.

МУЗЫЧНАЯ АДУКАЦЫЯ, сістэма прафесійнага навучання музыкантаў розных спецыяльнасцей (кампазітары, выканаўцы, педагогі, музыкантаў), якая забяспечвае набыванне імі ведаў і навыкаў, неабходных для муз. дзейнасці. На Беларусі складаецца з 3 ступеняў: пачатковай — 7-гадовыя дзіцячыя муз. школы і школы мастацтваў; сярэдняй спецыяльнай — 4-гадовыя муз. і муз.-пед. вучылішчы, вучылішчы мастацтваў, каледжы, 12-гадовыя ліцэі пры кансерваторыях і акадэміях музыкі; вышэйшай — кансерваторыі, акадэміі музыкі, ф-ты музыкі ін-таў мастацтваў, муз.-пед. ф-ты пед. ін-таў і ун-таў, ун-ты культуры, а таксама магістратура, асістэнтатура-стажыроўка (для выканальніцкіх спецыяльнасцей) і аспірантура.

На Беларусі ўзнікненне пач. форм М.а. звязана з дзейнасцю царкваў, манастыроў (Сафійскі сабор, 2-я пал. 11 ст.; Спаса-Ефрасіннеўская царква ў Полацку, Благавешчанская ў Віцебску, Барысаглебская ў Гродне, усе 12 ст., і інш.) — гал. асяродкаў пісьменнасці таго часу, пры якіх існавалі школы. З 16 ст. пэўнае значэнне ў пашырэнні М.а. мелі брацкія школы і вучылішчы (у Мінску, Брэсце, Магілёве, Пінску), езуіцкія бурсы і калегіумы (Полацк, Нясвіж, Мінск і інш.). Адметная рыса муз. культуры Беларусі 18 ст. — дзейнасць прыватнаўласніцкіх т-раў і стварэння пры іх аркестраў і капэл, для якіх кваліфікаваныя кадры рыхтавалі муз. школы, у тл.

Нясвіжская, Слуцкая, Слоніўская, Шклоўская (гл. адпаведныя арт.), Гродзенская музична-тэатральная школа Тызенгаўза. 1-я пал. 19 ст. адзначана разнастайнасцю форм калектывага і індыв. музыцыравання, пашыраннага пераважна ў навуч. установах Мінска, Віцебска, Брэста, Гродна, Магілёва, Бабруйска і інш. М.а. набыла больш сістэматычны характар. Адкрыты муз. школы ў Гомелі (1830; пры ёй дзейнічаў духавы аркестр, кіраўнік школы і арк. Т. Сіпайла), у Мінску (1840) на чале з В. Стафановічам (рыхтавала музыкантаў для аркестра). У 1820—50-я г. значную ролю ў пашырэнні муз. ведаў адыгралі жаночыя пансіёны — агульнаадуц. прыватныя навуч. установы, у тл. пансіёны М. Мантэграндзі, Д. Стафановіча, Цаханскай, Шнейдэр у Мінску, Мацэўскага і Багдановіча ў Пінску, А. Петрашэнь у Гомелі, Яноўскай у Віцебску, Полацку, Гейдэль у Слуцку, Беера ў Мясціславе, Шастакоўскай у Брэсце і інш. Пэўную ролю ў М.а. адыгралі музычныя таварыствы, а таксама прыватныя ўрокі кваліфікаваных пед-

дагогаў — ураджэнцаў Беларусі, якія скончылі Пецярбургскую, Маскоўскую, Варшаўскую, Кельнскую кансерватывы. Працавалі таксама *Мінская вакальная студыя* Муранскай, *Мінская музычная школа* Шацкінай, *Магілёўская муз. школа* М.Пячюкоўскай (з 1886), *Мінскае вучылішча арганістаў*. У пач. 20 ст. арганізаваны курсы сольных спеваў Ю.Рэйдэр у Магілёве (1902), *Мінскае музычнае вучылішча*, муз. школа С.Захарына ў Гомелі, муз. класы пры Віцебскім аддзяленні Рус. муз. т-ва (1915). У 1920-я г. арганізоўваліся самадз. гурткі, студыі, выканальніцкія калектывы; увадзілася выкладанне музыкі як абавязковага прадмета ў агульнаадк. школах; пашыралася канцэртна-асв. дзейнасць музыкантаў. У ліку першых профес. муз. устаноў на Беларусі былі *народныя кансерватывы*, у т.л. ў Віцебску (1918), Гомелі і Мінску (1919), Бабруйску (1921). Важнае значэнне мела арганізацыя *музычных школ*, тэхнікумаў у Віцебску (1922), Мінску (1924) і інш., якія пазней перайменаваны ў вучылішчы і каледжы (гл. *Музычныя вучылішчы, Магілёўскае музычнае вучылішча* імя М.Рымскага-Корсакава, *Мінскае музычнае вучылішча* імя Глінкі, *Маладзечанскае музычнае вучылішча* імя М.К.Агінскага). У 1932 у Мінску адкрыта Бел. кансерватыва (з 1992 *Беларуская акадэмія музыкі*). У 1999/2000 навуч.г. працуюць: Бел. акадэмія музыкі і Рэсп. вучэбны комплекс гімназія-каледж пры ёй, 9 муз. вучылішчаў, 2 каледжы (Брэсцкі музычны і Гомельскі мастацтваў), Бел. рэсп. вучэбны комплекс гімназія-каледж мастацтваў імя І.В.Ахрэмыча (гл. *Беларускі ліцэй мастацтваў*), Магілёўскі ліцэй музыкі і харэаграфіі, 526 дзіцячых муз. школ і школ мастацтваў, 4 вучылішчы мастацтваў (Мінск, Пінск, Гродна, Віцебск), Магілёўскае вучылішча культуры імя Н.Крупскай, *Беларускі ўніверсітэт культуры*, муз.-пед. ф-т Бел. дзярж. пед. ун-та імя М.Танка, пед. ф-т Бел. акадэміі музыкі ў Магілёве.

Літ. У першыя годкі советскаго музыкалазнаўства. Л., 1959; Из истории советского музыкального образования: Сб. материалов и док., 1917—1927. Л., 1969. А с а ф е в Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2 изд. Л., 1973; История белоруской советской музыки. Мн., 1971; Вопросы музыкальной педагогики. Вып. 1—7. М., 1979—86; Орлова Е.М. Методические заметки о музыкально-историческом образовании в консерваториях. М., 1983; Лагутин А.И. Основы педагогики музыкальной школы. М., 1985; М а л д з і с А. Тяхніцкія старажытных сховішчаў Мн., 1974; Харламович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII в. ... Казань, 1898; М а с л е н і к а в а В.П. Музыкальная адукацыя ў Беларусі. Мн., 1980; Яконок В.Л. Музыкант. Потребность. Деятельность. Мн., 1992; П р а к а п ц о в а В.П. Мастацкая адукацыя ў Беларусі. Мн., 1999. В.П.Пракапцова

МУЗЫЧНАЯ КАМЕДЫЯ, музычна-сцэнічны твор, пабудаваны на камедыйнай аснове. Тэрмін «М.к.» выкарыстоўваюць і для абазначэння такіх блізкіх жанраў як опера-буфа, камічная опера, камедыя-балет, *аперэта* (часам як сінонім), *зінгшпіль*, танадылля, *вадэвіль*, *мюзікл*. Ад класічнай аперэты адрозніваецца менш разгорнутай муз. драматургіяй (хоць устаўныя інтэрмедыйныя нумары могуць быць дастаткова працяглымі), выкарыстаннем сучасных песенных і танц.-быт. жанраў.

У 17 ст. «М.к.» — адно з абазначэнняў італьян. оперы. Як самаст. жанр муз. т-ра складалася на мяжы 19—20 ст. і зацвердзілася да сярэдзіны 20 ст. Існуе ў многіх народаў і,

як правіла, мае нар. песенна-танц. аснову. У Расіі М.к. фарміравалася на аснове традыцый нар. быт. камедыі і фарса, рус. камічнай оперы 18 ст., вадэвіля і зах.-еўрап. класічнай аперэты з выкарыстаннем іх вобразна-выразных сродкаў. У 20 ст. ў гэтым жанры працавалі Б.Аляксандраў («Мая Гозель», «На беразе Амура»), К.Лістоў («Севастопальскі вальс»). Ю.Мілюцін («Ціхае самеіства», «Ліхтары-ліхтарык»), А.Фельцман («Паветраны замак») і інш. М.к. можа мець рысы традыц. вішаў муз. т-ра ці тых, што развіваюцца, набліжаюцца да оперы (напр., азерб. твор «Аршын мал алан» У.Гаджыбекава вызначаны аўтарам як камічная опера).

На Беларусі муз.-камедыйны характар мелі інтэрмедый *школьнага тэатра*, многія сцэны лялечнага т-ра, у прыватнасці *батлейкі*. У 1-й пал. 20 ст. выдавочнай муз.-камедыйнай накіраванасцю вызначаліся лепшыя спектаклі драм. т-раў, у т.л. «Каваль-ваывода» Е.Міровіча з муз. У.Тэраўскага і Л.Маркевіча (1925), «Простыя сэрцы» С.Заяцкага, С.Розанова і М.Мішкевіча з муз. В.Скалова-Фядотава (1929), «Цудоўная дудка» В.Вольскага з муз. М.Шчаглова (1939). У 1930—40-я г. паявіліся М.к. на антырэліг. («Кухня святасці» Я.Цікоцкага, 1931), с.-г. тэматыку з вяд. колькасцю нар. песень і танцаў («Коксагыз» М.Чуркіна, 1939; «Зарэчны барок» С.Палонскага і М.Іванова, 1940). У 1970—80-я г. створаны М.к., вызначаныя як «народная» («Паўлінка» Ю.Семянякі, паст. 1973; «Несцерка» Р.Суруса, 1975; «Калі заспявае певень» А.Чыркуна, 1988), як «гераічная» («Пяе Жаваранак» Семянякі, паст. 1969; «Дзяніс Давыдаў» А.Мдывані, 1982; «Судны час» Суруса, 1984), як «М.к.» («Мільнерка» Я.Глебава, 1986). Блізкае да жанру М.к. пастаноўка «Ідыліі» паводле В.Дуніна-Марцінкевіча ў Нац. т-ры імя Я.Купалы (1993), вызначаная як пастараль (кампазітар У.Кур'ян, з выкарыстаннем музыкі С.Манюшкі, М.К.Агінскага, Ф.Шапэна). Пераважаючая большасць М.к. на Беларусі ставіцца ў *Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі Рэспублікі Беларусь* (з 1999 Дзярж. муз. т-р Рэспублікі Беларусь).

Н.А.Ючанка

МУЗЫЧНАЯ ФОРМА, гл. *Форма музычная*.

МУЗЫЧНЫ МОМАНТ, невялікая інструментальная, пераважна фп. п'еса. Характарызуецца непарэднасцю, амаль імпрывізацыйнасцю выказвання. Як і інш. рамант. творы малых форм (*экспромт*, *накюрн*, *прэлюдыя*) вытрыманы ў адным настроі. Назва з'явілася пасля публікацыі 6 фп. мініяцюр Ф.Шуберта (1828). Віртуознасць канцэртнага тыпу набыў у творчасці С.Рахманінава (6 М.м., 1896).

МУЗЫЧНЫ ФІЛЬМ, твор кіна-, тэле- і відэамастацтва, у якім музыка з'яўляецца вядучым фактарам драматургіі, выконвае важнейшыя сэнсавыя і кампазіцыйныя функцыі, вызначае жанравую і стылістычную прыналежнасць фільма.

Першыя М.ф. ўзніклі ў ЗША ў 1920—30-я г. з пачаткам гукавага кіно («Спявак джазу»,

1927, рэж. А.Кросленд; «Мелодыі Брэдвэя», 1929, рэж. Г.Боман). Сярод асн. жанраў М.ф. муз. кінакамедыя, фільм-рэвю, муз.-быгр. фільм, кінаканцэрт, кінааперэта, кінабалет, кінаопера. Сярод найб. значных М.ф. сав. кіно: «Вясёлыя рабыты» (1934), «Шырк» (1936), «Волга-Волга» (1938), «Светлы шлях» (1940); рэж. усіх Р.Аляксандраў, кампазітар І.Дунаеўскі, «Багатая нявеста» (1938), «Кубанскія казакі» (1950, кампазітар абодвух Дунаеўскі), «Трактарысты» (1939, кампазітары браты Пакрас), «Свінарка і пастух» (1941, кампазітар Ц.Хрэнікаў; рэж. усіх І.Пыр'еў), а таксама фільмы І.Сячанкі, А.Іваноўскага, Р.Рашалы, Э.Разанова і інш.

У бел. кіно створаны М.ф.: «Дзяўчына спяшаецца на спатканне», «Шукальнікі шчасця» (абодва 1936, рэж. адпаведна М.Вернер, У.Корш-Саблін), «Канцэрт Бетховена» (1937, рэж. М.Гаўронскі і У.Шмітгоф), «Маё каханне» (1940), «Новы дом» (1947, рэж. абодвух Корш-Саблін, кампазітар усіх І.Дунаеўскі, апошняга разам з І.Любінам), «Нашы суседзі» (1957, рэж. С.Спаішнаў, кампазітар Б.Макравуцаў), «Саша-Сашачка» (1967, рэж. В.Чацверыкоў, кампазітар Я.Глебаў), «Раскіданае гняздо» (паводле Я.Купалы, 1981), рэж. Б.Луцэнка, кампазітар С.Картэс, «Наш чалавек у Сан-Рэма» (1991, рэж. А.Яфрэмаў, кампазітар А.Несцераў), а таксама тэлевізійныя «Пасля кірмашу» (паводле «Паўлінкі» Я.Купалы), «Веснавая казка» (абодва 1972, рэж. Ю.Цвяткоў, кампазітар Глебаў) і інш., тэлеопера «Ранак» (паводле А.Куляшова, 1968, рэж. В.Карпілаў, кампазітар Г.Вагнер), тэлеэкранізаваны опер «У пушчах Палесся» А.Багатырова (1982), «Сівая легенда» (1986) і «Францыск Скарына» (1990) Дз.Смоляскага (рэж.-пастаноўчык усіх Г.Нікалаў), першай бел. дзіцячай оперы «Марынка» Р.Пукста (1983, рэж. А.Малчанав). У жанры тэлеюзікла, які спалучае драматургію, музыку, вакал і харэаграфію, створаны фільмы-казкі рэж. Л.Нячаева — «Прыгода ў гордзе, якога няма» (1974, кампазітар Картэс), «Прыгоды Бураціна» (1975), «Пра Чырвоны Капалышчык» (1977, кампазітар абодвух А.Рыбнікаў), «Прадалены смех» (1981, кампазітар М.Дунаеўскі), «Казка пра зорнага хлопчыка» (1983, кампазітар Рыбнікаў), «Рыжы, шчыры, закаханы» (1984), «Пітэр Пэн» (1987, кампазітар абодвух І.Яфрэмаў) і інш. З канца 1970-х г. паявіліся першыя відэафільмы: відэа-мюзікл «Гэты доўгі кароткі час» (рэж. У.Арлоў, муз. Глебава, В.Раінчыка), відэабалет «Тры палымы» (абодва 1979; рэж. В.Шавялевіч, муз. А.Спендыярава, балетмайстар В.Дудкевіч). У 1990-я г. створаны шэраг экранізаваных і відэаверсій пастановак нацыянальных акад. т-раў оперы і балета Беларусі, у т.л. опера «Чароўная флейта» В.А.Моцарта (1994), балет «Страсці» («Рагнеда») А.Мдывані (1995; рэж. абодвух Шавялевіч). У дакумент. мастацтва развіваюцца жанры фільма-канцэрта (першы — «Жыві, родная Беларусь», 1944, рэж.